

SIS trkajo na duri

Kot je dejal član predsedstva SFRJ in predsedstva CK ZKJ Edvard Kardelj na 20. skupščini stalne konference mest Jugoslavije samoupravne interesne skupnosti (v nadaljnjem besedilu SIS) niso nekaj povsem novega v naši družbi. Nastajale so tako rekoč od začetka našega samoupravnega družbenega sistema. Interesne skupnosti smo v novi ustavi le bolj celovito obdelali in jim dali pomembnejšo vlogo, kot so jo imele doslej. Z ustavno zamisljivo interesnih skupnosti je došlo naše socialistično samoupravljanje nov demokratičen in samoupraven organizacijski mehanizem, ki bo v dobru meri izboljšal njegovo učinkovitost.

Časa za prilagajanje ustanovljenih SIS novemu ustavnemu sistemu resda ni veliko. Zato pa moramo našo dejavnost usmeriti k tistem, kar je glavno, pa četudi ne bo tisto, kar bomo naredili, tudi dovršeno. Po besedah tovariša Kardaolja bomo to popravljali v prihodnjem obdobju na temelju izkušenj in znanja, ki si ga bomo medtem pridobili. Bolje je pometakem izoblikovati manj popoln sistem, kot pa odlašati in čakati na tisto popolno rešitev, do katere bi se očitno lahko dokopali šele tedaj, ko bi si pridobili več izkušenj na tem področju.

Seveda pa moramo delati tako, da bomo zagotovili enotnost v bistvenih, načelnih in glavnih smereh razvoja sistema SIS. Nekatere temelje, ki zadevajo sam socialistični samoupravni sistem, bo treba urediti z zveznim zakonom. Ta vprašanja pa bodo morali še v večji meri urejati republiški zakoni.

SIS podružbljajo nekatere funkcije države

Jasno nam mora biti predvsem to, da s SIS želimo podružbiti, demokratizirati nekatere funkcije, ki so bile doslej v državni pristojnosti. Seveda moramo biti pozorni, da se pri prenašanju teh funkcij, le-te ne bi sprevrgle v parcialne interese, marveč jih je treba še naprej uresničevati v širši skupnosti, ki obvezuje in združuje vse družbene interese na določenem področju. To velja predvsem za izobraževanje, znanost, kulturo, zdravstvo, socialno varstvo... Zavedati se moramo, da samoupravljanje potrebuje ob vertikalni tudi hroizontalno integracijo. SIS dobivajo pomembno vlogo tudi v združenem delu. Še zlasti pomembne lahko SIS postanejo tam, kjer ne gre več le za združeno delo, temveč za združevanje interesov tega dela s širšimi družbenimi interesi ali pa vsaj s širšimi skupnimi interesi posameznih delov združenega dela (npr. železniški in potniški promet, elektrogospodarstvo, vodno gospodarstvo, stanovanjska gradnja, komunalne dejavnosti...).

Vse tisto, kar sodi v splošni družbeni interes, mora biti vključeno v sistem skupščinskega odločanja. Skupščine SIS torej postajajo takrat, ko je na dnevnem redu ustrezna tematika, eden izmed zborov občinske, mestne, ali republiške skupščine z enakim položajem, kot ga imajo drugi zbori teh skupščin. Ti odnosi morajo biti zakonsko urejeni. Naloga zakona je, da določi, o katerih vprašanjih skupno in enakopravno odločajo zbori občinskih in republiških skupščin in skupščin SIS. Zakon bo tudi urejal postopek reševanja sporov, ki lahko nastanejo med skupščinami SIS in zbori skupščine občine ali republike. Ob teh bo moral zakon urediti še nekaj podobnih vprašanj. Zakon mora zagotavljati delav-

cem v združenem delu, da SIS ne bi prevzemale nase tistih funkcij, ki po določilih ustave pripadajo TOZD oziroma samoupravljavcem. Med vprašanja, ki jih je treba zakonsko določiti, sodijo: družbeni nadzor nad delom SIS, idejni, politični in drugi problemi, ki so povezani z delom SIS, financiranje, odgovornost SIS do družbenega plana, finančne politike, za gospodarsko stabilnost... Te zakone bo treba sprejeti čimprej, seveda pa dotelej nikakor ne smemo mirno kaditi pipe v senci, marveč moramo obenem z zakoni pripravljati samoupravno sporazumevanje. Ko bo oboje opravljeno, pa se bodo morale SIS pač prilagoditi zakonskim zahtevam.

SIS posebnega družbenega pomena, kot so zdravstvo, socialno varstvo, kultura, izobraževanje in znanost, bodo vključene v občinske in republiške skupščine. Odprto vprašanje, kam bodo vključene stanovanjske SIS, je zdaj rešeno tako, da bodo tudi vključene v občinske in republiške skupščine. To pa ne zaradi svojih lastnosti, marveč predvsem zaradi pomena, ki ga imajo. Gospodarske SIS, ki bodo združevale dohodek in urejale skupne gospodarske interese, pa ne bodo vključene v občinske oziroma njihove lastnosti razlikujejo od značilnosti prej omenjenih SIS. Verjetno bodo ob omenjenih nastale tudi nekatere prostovoljne SIS, kot na primer SIS za varstvo človekovega okolja.

Sposobne strokovne službe

Doslej smo precej govorili o tem, kaj bodo urejali zakoni. Nedvomno pa bo zunaj splošnih obveznosti in pravic, o katerih bo govoril zakon, ostalo še dovolj možnosti dogovarjanja v SIS na podlagi soglasja. Zagotoviti ga je mogoče s posameznimi sporazumi ali dogovori med SIS in TOZD oziroma z referendummi delavcev. Z zakonom lahko predpišemo neko obveznost, samoupravnega sporazuma pa ne moremo napraviti obveznega.

Sposobna strokovna služba bo pri delu SIS pomenila veliko. Strokovne službe bodo ponekod ustanovljene za regijo, drugod za republiko. Njihovo delo mora služiti temu, da bodo skupščine SIS v občinah resnično sposobne neposredno vplivati. Pri tem pa morajo biti SIS zelo pozorne na svoje strokovne službe in imeti neposredno nadzorstvo nad sredstvi, s katerimi razpolagajo službe pri opravljanju svoje funkcije. Treba pa je ločiti izvršne organe SIS od strokovne službe. Izvršni organi naj bodo resnični politično izvršilni organi SIS, ki imajo pomembno vlogo pri določanju njene politike in še nekatere posebne funkcije (npr. v drugi instanci rešujejo nekatera vprašanja). Zaradi svoje povezanosti z republiški oziroma občinskimi skupščinami, bodo SIS povezane tudi z delom njihovih izvršnih svetov. Tu bo potrebno vzpostavljati ustrezne medsebojne zveze in odvisnost.

Koliko smo storili

V občini Ljubljana Center že ustanovljeno telesno kulturno skupnost. Ob njej je pravkar, natančneje 17. oktobra, ustanovljena stanovanjska skupnost. Temeljne skupnosti v občini bodo imele še skupnost otroškega varstva, skupnost socialnega skrbstva, izobraževalna skupnost in kulturna skupnost. Torej bo v občini šest temeljnih skupnosti, čeprav se je ob kulturni skupnosti pojavila dilema, ali naj bi bila temelj-

na skupnost v občini ali v mestu.

Za skupnost zdravstvenega varstva, pokojninsko invalidsko skupnost ter raziskovalno skupnost in znanost pa zaenkrat še ni določeno, kje naj bo temeljna skupnost. Podobno velja za skupnost za zaposlovanje. Vse SIS pa morajo biti konstituirane do konca letošnjega decembra.

Še ta mesec je treba imenovati ežjo skupino, ki se bo spoprijela z volilnimi nalaganji. Prav tako je treba že ta mesec določiti delegate. Vsaka skupnost mora sporočiti volilno kadrovske komisiji, predstavlja ji Dolfka Boštjančič, število delegatskih mest posebej za zbor uporabnikov, za delegatska mesta iz združenega dela, za delegatska mesta iz krajevnih skupnosti, za zbor izvajalcev pa za delegatska mesta izvajalcev organizacij in drugih samoupravnih skupnosti. Prav tako morajo strokovne organizacije in društva sporočiti delegatska mesta za družbene in društvene odnose.

Beseda o ustanavljanju

V pogovoru s Tonetom Preinfalkom, predsednikom sekcije za samoupravljanje in komunalni sistem, ki je tudi član IO SZDL Ljubljane Center, smo najprej zvedeli za natančnejše podatke nekaterih opravil pri ustanavljanju SIS. Naš sogovornik nam je povedal, da morajo biti SIS konstituirane do 25. decembra. Zakon o volitvah bo sprejet 1. novembra, volitve pa bodo potekale med 1. in 10. decembrom.

— Tovariš Preinfalk, precej slišimo o dvodomnosti skupščin interesnih skupnosti. Nam lahko to podrobneje razložite? »Že ko govorimo o SIS, s tem avtomatično mislimo tudi na njihovo dvodomnost. Prvi dom predstavljajo tisti, ki program financirajo, drugega pa tisti, ki ta program izvajajo. Izvajalci bodo program ponudili v oceno uporabnikom, natančneje, njihovim delegatom. Strokovna ocena programa pa ni lahek posel. Kot primer te trditve navajam program znanstvenega raziskovanja. Ko se bodo sporazumeli o programu,

se bo treba sporazumeti tudi o tem, koliko bo stala izvedba programa. Del sredstev bo zagotovljen iz dohodka, del pa iz bruto dohodka. Razmerje bo določil zakon.«

— Kako se bo določal odstotek obremenitve gospodarstva?

»Za vsako družbenopolitično organizacijo bo izdelana bilanca porabe. Na podlagi tega in odstotkov obremenitve gospodarstva se bo odločalo vprašanje, koliko bo kdo dobil. Predvidevamo, da bomo imeli letos bolj zanesljive kazalce, ki bodo v ukrepih gospodarske politike v prihodnjem letu. Optimalna rast gospodarstva se giblje med šestimi in osmimi odstotki. Odvisno je tudi od tega, koliko bo naraščala zaposlitev.«

— Kakšne so že ustanovljene interesne skupnosti glede na novo ustavo?

»Kot enodomne delujejo skupnosti za zdravstveno varstvo, otroško varstvo in socialno skrbstvo. Te skupnosti so konstituirane še po starem zakonu, torej ne po novi ustavi in niso delegatske. Zaenkrat se še najbolj približuje novim načelom telesnokulturna skupnost, čeprav bo tudi ta še doživela spremembe. SIS imajo po novi ustavi to nalogo, da gospodarske in družbene organizacije prispevajo k dviganju narodnega dohodka. Nekatere znanstvene ustanove pa še niso sprejeti svobodne izmenjave dela z gospodarstvom.«

— Koliko delegatov bodo štejele skupščine?

»Skupščine temeljnih SIS v Ljubljani bodo imele 30 do 50 delegatov. Skupščine na republiški ravni pa bodo štejele do 90 delegatov. Naj povem se stavo delegacije na primeru in validsko pokojninske SIS. Pri uporabnikih in financerjih je treba še sestaviti delegacijo, pri izvajalcih programa pa je delegacija že delavski svet.«

— Kakšna je vloga krajevnih skupnosti pri SIS?

»Kardelj pravi, naj bi bile enote temeljnih SIS po krajevnih skupnostih. Te enote so interesne skupnosti v malem, bile pa naj bi tudi v taki krajevni skupnosti, kjer, na primer zdravstvena skupnost, nima svojega zavoda.«

Beseda o težavah

— Ustanavljanje SIS ne poteka brez težav. Kje so razlogi?

»Tu sta dva pomembnejša razloga. Prvi je, da je republiška ustava sicer nekoliko bolj opredelila SIS od zvezne ustave, vendar še vedno ne dovolj podrobno. Marsikje je bilo potrebno medrepubliško usklajevanje zaradi različnosti ali celo nasprotij v ustavi, predvsem pa zakonih o temeljnih SIS. Zakon o SIS je v zaostanku, to pa povzroča zaostanek pri njihovem ustanavljanju. Največ nejasnosti je prav okrog delegacij. Drugi razlog zamujanja pa je, da so občinske skupščine ponekod pozno imenovalle iniciativne odbore. No, poznamo še tretji primer zamude. SIS otroškega varstva je prišla avgusta na sestanek z izdelanimi osnutki, seveda pa so imeli še vrsto odprtih vprašanj. Potem pa je to skupnost doletela smola, da sta predsednik in podpredsednik iniciativnega odbora morala na zdraviljenju v bolnišnico. Pogoj za dokončno konstituiranje je zakon. Ko bo prišel, bo ostalo še usklajevanje, kar pa je včasih tudi mukotrpno delo.«

— Katere SIS so imele najmanj težav? Katere največ?

»Težave so imele vse, še najmanj pa so se z njimi ubadale tiste, ki v neki obliki že obstajajo. Trenutno pa so največje težave na univerzi. To je posledica vsega dosedanjega koncepta izobraževanja in vzgoje ter prakse tega v šolah. Gotovo pa je k odporom nekoliko prispeval tudi znanstveni elitizem, čeprav ne v največji meri. Težave na univerzi so predvsem subjektivne narave.«

— Koliko smo v Centru pri konstituiranju SIS za oziroma pred drugimi ljubljanskimi občinami

»V konstituiranju nekaterih SIS je Center pred drugimi, gotovo pa ni zadaj. Poudariti velja, da bo konstituiranje samo temelj, palačo bo še treba graditi. Pri tem bo spregovorila praksa.«

— Bi želeli poudariti še kaj, kar smo v pogovoru morda zamenjali?

»Doslej so bili občani in delovni ljudje ločeni, odslej se bodo povezovali na področju, ki ga bodo reševali v SIS. Pri tem bodo imela nadvse pomembno vlogo prav lokalna sredstva javnega obveščanja. Glavni problem delegatskega sistema je prav informiranje.«

V. J.

Študentski politiki na rob. — več o tem na 6. strani